

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Управління у справах молоді та спорту Рівненської облдержадміністрації
Інститут мистецтв
Кафедра духових та ударних інструментів РДГУ**

**ІСТОРИЯ СТАНОВЛЕННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ДУХОВОЇ МУЗИКИ В КОНТЕКСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ТА ЗАРУБІЖЖЯ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

**м. Рівне
2016**

УДК 788 : 008(063)

ББК 85.315.7

I – 90

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 19865-9665 Р

Друкується за ухвалою Вченої ради Рівненського державного
гуманітарного університету (протокол № 3 від 25 березня 2016 р.)

Редакційна колегія:

Постоловський Р.М., Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Академії соціальних і педагогічних наук, кандидат історичних наук, професор, ректор РДГУ, **голова редакційної колегії;**

Павелків Р.В., Заслужений працівник освіти України, академік Академії наук вищої освіти України, доктор психологічних наук, професор, перший проректор РДГУ, **заступник голови редакційної колегії;**

Ліпський В.В., начальник Управління у справах молоді та спорту Рівненської облдержадміністрації, **заступник голови редакційної колегії;**

Шевчук С.І., Заслужений працівник культури України, кандидат філологічних наук, доцент, директор Інституту мистецтв РДГУ, **заступник голови редакційної колегії;**

Цюлюпа С.Д., кандидат педагогічних наук, доцент, **відповідальний секретар;**

Апатський В.М., доктор мистецтвознавства, професор;

Посвалюк В.Т., доктор мистецтвознавства, професор;

Нічков Б.В., доктор мистецтвознавства, професор;

Круль П.Ф., доктор мистецтвознавства, професор;

Супрун-Яремко Н.О., доктор мистецтвознавства, професор;

Богданов В.О., доктор мистецтвознавства, професор;

Карп'як А.Я., доктор мистецтвознавства, професор;

Качмарчик В.П., доктор мистецтвознавства, професор;

Вербець В.В., доктор педагогічних наук, професор;

Сверлюк Я.В., доктор педагогічних наук, професор;

Вовк Р.А., кандидат мистецтвознавства, професор;

Гишка І.С., кандидат мистецтвознавства, доцент.

Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя. Збірник наукових праць. Випуск 8 / Упорядник С.Д.Цюлюпа. – Рівне: Волинські обереги, 2016. – 188 с.

ISBN 978-966-416-434-1

У збірнику містяться результати наукових досліджень у жанрі духової музики, поєднані різні підходи дослідників до розкриття питань з історії виконавства на духових інструментах, створення духових оркестрів та перспективи їх розвитку, а також з методики викладання гри на музичних інструментах.

Подана проблематика, наукові статті містять корисну інформацію для викладачів, студентів, магістрантів, аспірантів та докторантів мистецьких вищих навчальних закладів і широкого кола шанувальників жанру духової музики.

УДК 788 : 008 (063)

ББК 85.315.7

За достовірність фактів, дат, назв тощо відповідають автори статей.

Погляди авторів можуть не збігатися з позицією редакційної колегії.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2016

© Кафедра духових та ударних інструментів Інституту мистецтв РДГУ, 2016

© Видавництво "Волинські обереги", 2016

ISBN 978-966-416-434-1

З М І С Т

Апатский В.Н. Алин Власенко – музыкант, дирижер многогранной одаренности.....	5
Карпьяк А.Я. Жанр флейти у творчості австрійських та італійських композиторів – сучасників В.А. Моцарта.....	8
Качмарчик В.П. Форбея і перманентне дихання у мистецтві давньогрецьких авлетистів.....	14
Богданов В.А. Ф.С.Прохачев (1905-1949) – незаслуженно забытый украинский мастер игры на флейте	17
Сверлюк Я.В. Особливості комунікативної взаємодії в оркестровому колективі.....	24
Посвалюк В.Т. Труба в епоху бароко	28
Круль П.Ф. Процес професійного становлення студента-митця.....	34
Цюлюпа С.Д. Наукові здобутки – кандидатські та докторські дисертації духовиків України ХХ – поч. ХХІ ст.	37
Громченко В.В. Синтез мистецтв як жанровий критерій інструментального соло (на прикладі творів для духових інструментів).....	55
Марценюк Г.П. Витоки і розвиток українського тромбонного мистецтва в контексті міжнаціональних творчих зв'язків.....	60
Гишка І.С. Звук як візитна карта інструмента, основний визначник його розвитку, ролі і місця в соціально-культурній сфері різних епох.....	65
Вакалюк П.В. Новаторство напрямків діяльності Миколи Бердієва в контексті трубного мистецтва України.....	71
Палаженко О.П. Формування художньо-виконавської техніки студентів-духовиків у процесі навчання гри на духових інструментах	76
Плохотнюк О.С., Маліченко Н.Є. Творчість В.Квітки в контексті функціонування народного самодіяльного дівочого духового оркестру "Роксолана".....	80
Кушнір А.Я. Постаць Андреаса Нігофа у становленні Київської флейтової школи.....	88
Олійник Д.Б. Формування та промислове виробництво чотирирядних ксилофонів у другій половині ХІХ – ХХ ст.	92
Старко В.Г. Значення творчості А. Вівальді у репертуарі фаготиста	97
Гайдабура О.Д. Жизненный и творческий путь Заслуженного артиста БССР, трубача международного класса Эдди Рознера	103
Терлецький М.М. Інструментальне та нотне забезпечення вітчизняних духових оркестрів в їх історичному розвитку.....	107

Куслін О.В., Пермяков І.І. Моторика – шляхи її вдосконалення	111
Пермяков И. И. Роль, значение и методы совершенствование ансамблевых навыков в группах оркестра	116
Сіончук О.В. Музичне мислення як основа художньо-виконавської майстерності музиканта-духовика	126
Турчинский Б.Р. Натан Бирман. Трубы волшебный звук раздался (очерк)	130
Палійчук І.С. Композиторська творчість для труби М. Бердієва в контексті українського духового мистецтва другої половини ХХ століття	141
Казарцева Т.С. Метод творчих проєктів як чинник самореалізації у майбутній музично-педагогічній діяльності студентів музичного училища	147
Пастушок Т.В. Основні шляхи розвитку саксофонової школи в Україні	152
Димченко С.С., Смик Л.Ю. Подолання типових недоліків під час підготовки студентів класу диригування кафедри духових та ударних інструментів	156
Кушнір Я.В. Євген Романович Носирєв: виконавець, педагог, науковець	160
Турковський В.А. Шляхи та ефективні способи розвитку музично-творчих здібностей студентів училищ культури на заняттях духового оркестру	163
Сенюк Н.Є. Методичні основи формування музично-виконавських умінь учнів-духовиків в умовах позашкільної спеціалізованої освіти	167
Мельник О.Ю., Косенко С.В., Гайошко О.Б. Профілактика професійних захворювань порожнини рота у музикантів-виконавців на духових інструментах	171
Шевчук М.М. Технологія розвитку емоційної культури школярів на заняттях духового оркестру	176
Відомості про авторів	179
Презентація новітніх, фахових навчально-методичних видань	181

Література:

1. Бехтерев В. Избранные работы по социальной психологии. – М., 1994. С. 195.
2. Казарцева Т.С. Новітні технології та моделі мистецької педагогіки // V-а Міжнародна інтернет-конференція "Людина – Культура – Мистецтво – Творча особистість" (4-6 лютого 2013 р.).
3. Мистецька освіта в Україні: традиції, сучасність, перспективи: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (Луганськ, 23-25 березня 2011 р.).
4. Мистецька освіта в Україні: традиції, сучасність, перспективи: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. (Луганськ, 27-29 березня 2013 р.).
5. Падалка Г.М. Духовно-гуманітарний потенціал мистецьких дисциплін і умови його реалізації // Теорія і методика мистецької освіти: – НЧ. – К.: НПУД, серія 14, випуск 3(8), 2006. – С. 3-6.

УДК: 78.461

**Пастушок Т. В.,
м. Рівне**

ОСНОВНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ САКСОФОНОВОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У даній статті розглянуто історичний розвиток саксофонового виконавства, який від початку існування до появи в Україні становив її традиційну академічну школу, визначити особливості та показати постаті найкращих викладачів та сольних виконавців.*

***Ключові слова:** історичний розвиток, виконавська майстерність, сольний виконавець, традиційна школа саксофону.*

***Annotation.** This article describes the historical development saxophone performance, which from the beginning of the appearance in Ukraine made its traditional academic school, identify the features and figure show the best teachers and solo artists.*

***Key words:** historical development, mastery, solo performer, saxophone traditional school.*

В першій половині XIX ст. існувало чимало духових інструментів. Вони в свою чергу ділилися на дві групи: мідні (труба, тромбон, туба, валторна, флюгельгорн) та дерев'яні духові (флейта, кларнет, гобой, фагот, англійський рожок та ін.). Саме в цей період виникла ідея створення інструменту, який міг би об'єднати характеристики обидвох груп. Новий інструмент був покликаний відкрити палітру звучання, яка б дала змогу зробити "мікс" спільних рис як "міді", так і "дерева".

Ідея виникнення нового інструменту виникла в молодого майстра духових інструментів Адольфа Сакса (Антуан Жозеф Сакс), який в свою чергу був наслідником свого батька, винахідника Шарля Жозефа Сакса.

Саксофон – це тростинковий духовий інструмент. Хоча його відносять до групи дерев'яних, основа цього інструменту складається з металу. В основному це мідь, латунь, срібло.

Тембр саксофона надзвичайно різноманітний. В середньому регістрі він нагадує звучання віолончелі, гобоя, інколи кларнета, та в більш потужній динаміці (f або ff) даний інструмент може нагадувати мідні духові.

Після створення саксофону мало хто з тодішніх композиторів звертав на нього увагу. Так вперше в 1843 р. Г.Берліоз стає першим автором твору за участю саксофона: "Хорала для голосу і шести духових інструментів". Даний крок був ризикований, адже ніхто не знав, наскільки буде популярним новий інструмент. Та згодом сам Адольф Сакс починає популяризувати своє новоспечене "створіння" і зароджує першу школу гри на саксофоні в воєнному училищі при Паризькій консерваторії. За роки викладацької діяльності Сакс виховує чимало першокласних музикантів і надихає тодішніх композиторів писати твори спеціально для саксофона (наприклад, постійна співпраця з другом дитинства, композитором Жаном-Батистом Сінжеле, який постійно писав конкурсні п'єси для екзаменів).

Важливу роль в історії зародження академічної саксофонові школи слід віддати французькому саксофоністу Марселю Мюлю. Ця людина вивела даний інструмент на новий професійний рівень. Викладаючи в Паризькій консерваторії, Марсель створив квартет саксофонів, для якого писав відомий французький композитор Альфред Дезанкло. Будучи педагогом консерваторії, він виховав чимало студентів, які представляють найвищий рівень знань академічної гри на саксофоні у світі. Серед них – Жан Арну, Даніель Дефейе, Жан Марі Лондейкс та ін. Крім цих вихованців, можна зазначити, що сини Марселя Мюля (Поль і Жак) теж стали відомими музикантами.

Перша згадка про новий інструмент на території Росії датується 1850 роком, коли саксофон був введений у штат військових духових оркестрів. Тоді ж відкривається перша школа гри на саксофоні в Петербурзі при Придворній півчій капелі. Тут відбувається підготовка молодих спеціалістів для придворного духового оркестру. Одним з перших викладачів по класу саксофона був кларнетист П. А. Аркадьєв. Крім того, новітній інструмент починають викладати у класах військово-музичних шкіл.

Школа Балтфлоту, організована М. А. Римським-Корсаковим ("Школа Юнг"), де функціонували музичні студії та окремі військові установи, є першим осередком освіти тодішніх саксофоністів. Там, в свою чергу, новий інструмент викладав німецький музикант Йоган Теодор Ниман. Він був першим автором школи гри на саксофоні в Росії. Але у 1874 році Римський-Корсаков, проводячи реформу військових оркестрів, особисто вивів саксофон з партитури. Він вважав, що скоро цей інструмент відійде на другий план, так як при грі на вулиці за рахунок несприятливих погодних умов він втрачав стрій і хороший тембр [1, с. 26].

У вищих навчальних закладах на радянському просторі саксофон почали викладати лиш в середині ХХ століття. Перший, хто заснував школу на військово-диригентському факультеті при Московській консерваторії, був Олександр Ривчун. Він є автором багатьох ідей та праць, які в подальшому розвитку саксофонового мистецтва сприяли більш якісному рівню майбутніх професіоналів. Сюди входять "150 вправ для саксофона", "Школа гри на саксофоні" в 2-х частинах, декілька п'єс для саксофона та фортепіано і "40 етюдів для саксофона".

Важливу роль серед викладачів тих років відіграє постать Лева Міхайлова (1936 – 2002). Він, будучи на посаді доцента по класу кларнета при Московській консерваторії, відкрив клас саксофона як додаткового інструмента. Річ у тім, що в радянські часи саксофон вважали буржуазним інструментом, тому ректорат закладу був проти визнання офіційної школи. Саме Лев Міхайлов був першим представником російської школи, який побував на всесвітньому конгресі саксофоністів у м. Бордо (Франція – 1974 р.). А у 1975 році він створює перший на теренах СРСР академічний квартет саксофоністів. Саме в цей період була написана авторська "школа гри на саксофоні". В цій праці Міхайлов поєднав особливості музичного виконавства та вплив французьких традицій гри того часу.

Паралельно з діяльністю Лева Міхайлова розвивається і творча кар'єра "мами радянського саксофона" Маргарити Констянтинівни Шапошнікової (1940 р. н.). За освітою вона в першу чергу здобула диплом кларнетиста, навчаючись у Московському державному музично-педагогічному інституті ім. Гнесіних. Та візит всесвітньо-відомого саксофоніста по виконанню академічної музики Жана-Марі Лондейкса настільки вразив молоду Маргариту, що вона вирішує вивчати новітній інструмент і приділяти йому увагу не меншу, як кларнету. Це, в свою чергу, дає поштовх на відкриття класу академічного саксофону в музичному училищі ім. Гнесіних на духовому відділі (1967 р.) та в музично-педагогічному інституті ім. Гнесіних (1973 р.).

Окрім педагогічної діяльності, Маргарита Шапошнікова приділяє й велику увагу сольному виконавству саксофонові музики. Це дає поштовх для написання нових професійних творів тодішніх композиторів. Першою виконавицею щойно написаних творів найчастіше і є молода саксофоністка. Перш за все вона хоче продемонструвати власну виконавську майстерність та донести композиторську ідею до слухача за рахунок особистої інтерпретації. Тому все більше творів з'являється для саксофону, написаних новими митцями. Найбільш популярними серед цих творів є "Концерт" М. Готліба, "Концерт-

капріччю на тему Паганіні" Г. Калінковича, "Тарантелла" Г. Калінковича та багато ін. Серед них зустрічаються й обробки М. Шапошнікової, такі як "Політ джмеля" М. Римського-Корсакова та "Танець з шаблями" А. Хачатуряна.

Серед вихованців та випускників Маргарити Констянтинівни особливе місце займає молодий спеціаліст Михайло Крупей. Ця людина першою заснувала клас саксофону в Україні (м. Одеса). Тоді, на початку 80-тих, під впливом визначного музиканта та викладача Мюльберга К. Е., Михайло Васильович був одним із перших, хто вирішив показати палітру звуків новітнього інструменту та ввести його в академічну школу сучасності.

Важливу роль у формуванні класичної саксофонової школи України займає постать виконавця, викладача по класу кларнета та саксофона Юрія Василевича. Він, по суті, був основоположником української школи сакса. Після Льва Михайлова Василевич був перший засновник квартету саксофонів в Україні (1985). Будучи вихідцем зі Львова та вихованцем по класу кларнета, Юрій Володимирович вперше на теренах сучасного Києва вирішує спробувати інструмент, який в ті роки вважали буржуазним, показати як справжню новинку тих років серед духових інструментів сучасного світу.

Так в кінці 80-х та на початку 90-х років минулого століття формується перший в Україні "Київський квартет саксофоністів". Перший склад був таким: саксофон-сопрано – Юрій Василевич, саксофон-альт – Ігор Чернов, саксофон-тенор – Ігор Храпко та саксофон-баритон – Сергій Скуратовський. До речі, Сергій Іванович був дуже колоритним виконавцем на баритоні, який в свою чергу починає викладати клас саксофону паралельно з Юрієм Василевичем в Київській державній консерваторії (на даний час – Національна музична академія України) [2].

Згодом з'являється низка випускників, які прожовжують справу свого вчителя. Серед цих дюдей є вихідці з усіх куточків України (М. Мимрик – м. Тернопіль, Д. Любченко – м. Рівне, В. Кошин – м. Рівне, О. Якименко – м. Київ та багато ін.).

Особливу роль серед вище вказаних випускників займає постать саксофоніста Мимрика Михайла Романовича. Він був одним із перших, хто закінчивши навчання (2000 р.), поступив до аспірантури (м. Відень). Після здобутих знань європейської школи повертається до Києва і починає викладати клас саксофона в Національній музичній академії України.

Паралельно з педагогічною діяльністю, Михайло Романович є чудовим виконавцем академічних сольних творів. Окрім цього, він є учасником нового складу "Київського квартету саксофоністів" (саксофон-альт).

Через декілька років педагогічної діяльності у класі Мимрика з'являється ряд випускників, які представляють професійну школу саксофонового академічного мистецтва України. Багато із них є лауреатами різних мистецьких конкурсів. Деякі з них представляють Україну на різних конкурсах та фестивалях світового рівня. Серед цих випускників слід згадати Олександра Мазанюка (лауреат міжнародних конкурсів), Володимира Кушнар'ова (лауреат міжнародних конкурсів, учасник другого туру Всесвітнього конкурсу саксофоністів ім. А. Сакса, 2010 р., м. Динант, Бельгія), Роми Фотуйми (лауреат міжнародних конкурсів, учасник Всесвітнього конкурсу саксофоністів ім. А. Сакса, 2014р., м. Динант, Бельгія) та багато ін.

Та окрім столиці, українську академічну школу саксофона представляють багато міст України. Провідні педагоги удосконалюють сучасні прийоми гри, способи передавання професійних навичок для молодих спеціалістів. Так, наприклад, великий внесок в історії саксофонової школи зробила випускниця М. К. Шапошнікової, викладач ДМШ в м. Сімферополі – Лілія Русанова. Вона є організатором різних конгресів саксофоністів та засновником всіляких мистецьких конкурсів. Зараз вона переїхала на викладацьку діяльність до Німеччини. Лілія Леонідівна виховала ряд міжнародних лауреатів. Серед її випускників можна зазначити Асю Фатєєву, Вероніку Кожухарову та Анну Степанову. Доречі, Анна є провідним педагогом у мистецьких навчальних закладах м. Одеси, займається сольною діяльністю та популяризує саксофон як в Україні, так і за її межами. Підтвердженням цього є посада організатора та директора міжнародного конкурсу саксофоністів "Золотий саксофон Одеси", який проводиться щорічно.

На заході в вищих мистецьких закладах українську академічну школу гри на саксофоні представлено в декількох містах. Основні з них Львів, Івано-Франківськ та Рівне.

Хоча Львів і є західною столицею України, саксофон раніше почали викладати у Рівному (тодішній філіал Київського інституту культури). Першим викладачем цього інструменту був Бобов Михайло Давидович (1974). У 1977 році до складу викладачів приєднується молодий спеціаліст, випускник Львівської державної консерваторії ім. М.В. Лисенка Євген Федорович Самусенко. Його фаховим інструментом є кларнет, проте він паралельно працює викладачем по класу саксофона. Євген Самусенко виховав цілу плеяду лауреатів всеукраїнських та міжнародних конкурсів. Серед них: А. Старченко, О. Кадук, В. Бізюльов, В. Владика, Т. Пастушок, Т. Самусенко, І. Бабич та ін. Пізніше до викладацького складу кафедри духових та ударних інструментів приєднуються молоді спеціалісти: Артур Анучкін (2008–2011 рр.) та Тарас Пастушок, який з 2011 року працює на кафедрі [3].

Львівська школа саксофону була представлена лише у 1994 році при кафедрі духових інструментів консерваторії. Одним з перших, хто почав викладати цей інструмент, був Я. Проців. В подальшому до нього приєднався викладач О. Г. Бондарчук. На даний час одним із передових молодих спеціалістів в плані як сольного виконавства, так і педагогічної діяльності є молодий викладач Дмитро Максименко. Серед його студентів багато українських та зарубіжних представників, які є лауреатами багатьох всеукраїнських та міжнародних мистецьких конкурсів [4].

На Івано-Франківщині вища школа представлена Прикарпатським національним університетом. Тут на кафедрі історії та теорії академічного виконавства з 2000 р. починає працювати визнаний педагог Мельник Олександр Юліанович. Під час плідної творчої праці він створив самобутню мистецьку школу гри на духових інструментах та новаторську систему асамблевої гри. Та ще у 1994 році Олександр Юліанович створив квартет саксофоністів "Джаз-класик". На ті роки це був фактично єдиний квартет в Західній Україні. Цей колектив був призером багатьох мистецьких конкурсів. Серед його учасників в основному були вихованці Мельника. За свою педагогічну діяльність Олександр Юліанович виховав до 50 випускників, з них близько 30 лауреатів та дипломантів всеукраїнських та міжнародних конкурсів [5].

Тож за останні 20–30 років в Україні суттєво зріс рівень виконавської та педагогічної майстерності в цілому. Взагалом українська академічна школа гри на саксофоні поступово починає набирати оберти і займає почесне місце в Європі та усьому світі.

Література:

1. Иванов В. Саксофон. Популярный очерк / В. Иванов. – М. : Музыка, 1990. – 61 с.
2. <http://www.m-r.co.ua/mr/mr.nsf>.
3. <http://demo.gavrysha.com>.
4. <http://conservatory.lviv.ua/kafedry/kafedra-duhovyh-ta-udarnyh-instrumentiv>.
5. <http://personal.pu.if.ua/depart/oleksandr.melnyk/ua/7036/>

